

AQLI ZAIF BOLALARGA YOZISH VA O'QISHNI O'RGATISH XUSUSIYATLARI

Salayeva Zuhra Komiljanovna

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali tyutori

Salayev Toxirbek Komiljanovich p.f.b.f.d (PhD)., Ma'mun universiteti

ОСОБЕННОСТИ ОБУЧЕНИЯ ДЕТЕЙ ЧТЕНИЮ И ПИСЬМУ

Салаева Зухра Комилжановна

Преподаватель Ургенчского филиала

Ташкентской медицинской академии

Салаев Тохирбек Комилжанович

кандидат философских наук (PhD)., Университет Маъмун

"FEATURES OF TEACHING READING AND WRITING TO INTELLECTUALLY DISABLED CHILDREN

Salayeva Zuhra Komiljanovna

Lecturer at the Urgench Branch of Tashkent Medical Academy

Salayev Toxirbek Komiljanovich

PhD in Philosophy, Ma'mun University"

Annotatsiya: Ushbu ilmiy maqolada yordamch maktab-internatlari ona tili va adabiyoti darslarida aqli zaif bolalarga yozish va o'qishni o'rgatish xususiyatlari bilan qanday o'qitilish yoritib brilgan.

Аннотация: В данной научной статье описано, как обучать чтению и письму детей с задержкой психического развития на уроках родного языка и литературы во вспомогательных школах-интернатах.

Annotations: This scientific article describes how children with mental disabilities are taught to write and read in the native language and literature classes of boarding schools.

Bugungi kunda aqli zaif bolalarni o'qitish va ijtimoiylashtirish masalalari defektologlar va maxsus psixologlar uchun alohida qiziqish uyg'otmoqda. Olimlarning fikriga ko'ra, bolaning ijtimoiy rivojlanishi uning atrofidagi dunyoni bilish va turli xil hayotiy vaziyatlarda o'z bilimlaridan foydalanish usullarida namoyon bo'ladi. Har qanday aqli zaif bola asta-sekin o'zini va atrof-dagilarni tushunishni o'rganadi. Shaxslararo munosabatlarning olingan ko'nikmalari unga o'zini tutish madaniyatini egallashga yordam beradi. Yoshi bilan bola o'zi uchun o'bektiv, tabiiy va ijtimoiy dunyoni kengaytiradi. Atrof-muhit haqidagi g'oyalar kengayib, bolaning intellektual va axloqiy rivojlanishi oshadi, mantiqiy fikrlashning eng oddiy shakllari shakllanadi, o'z-o'zini anglash va qadrlash, ijtimoiy his-tuyg'ular rivojlanadi.

Hozirgi bosqich maxsus ta'lim asosiy muammolardan biri bu aqli zaif odamlarni tayyorlash va rivojlantirishdir. Aqliy zaiflikning nuqsonlaridan biri bu nutq faoliyati, shu jumladan yozishni buzishdir. Ko'p sonli tadqiqotlar va nashrlar aqliy zaiflashgan bolalarda yozish muammosiga bag'ishlangan, ammo uni o'rganish dolzarbligi pasaymayapti.

Ma'lumki, yozma nutq bu qog'ozga ko'rinadigan (grafik) belgilar yordamida yaratilgan nutqdir. Yozuvdan foydalanish sizning nutqingiz haqida uzoqroq o'ylashga, uni asta-sekin tuzatishga, tuzatishga va to'ldirishga imkon beradi, bu oxir-oqibat odatdagidan ko'ra murakkabroq sintaktik

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-2

tuzilmalarni rivojlantirish va ulardan foydalanishga yordam beradi. [og'zaki nutq...](#) Yozma nutq tushunchasi teng tarkibiy qism sifatida o'qish va yozishni o'z ichiga oladi.

Nutq faoliyatining alohida turlari sifatida o'qish va yozish ko'plab operatsiyalardan iborat bo'lgan murakkab jarayonlardir. Shunday qilib, o'quvchi grafik belgilarni sezishi, ularni tovushlarga qayta yozishi, o'qiganlarini ovoz chiqarib yoki "o'ziga" talaffuz qilishi, har bir so'z, jumla, paragrafga xos bo'lgan ma'lumotlarni tushunishi kerak.

Ma'lumki, aqliy zaiflik bilan og'zaki nutqni o'zlashtirish juda sekin va muayyan qiyinchiliklar bilan yuzaga keladi. Nutqni rivojlantirishning ushbu xususiyati aloqa va yozish qobiliyatlarini yanada shakllantirishga etarlicha ta'sir qiladi. Aqli zaif bolalarning kognitiv faoliyatining rivojlanmaganligi, nutqning kech rivojlanishi, uning sifat jihatidan o'ziga xosligi, shuningdek, ushbu bolalarning psixopatologik xususiyatlari mahoratni egallashiga salbiy ta'sir qiladi. o'qish va yozish.

O'ziga xoslik o'qish va yozishni o'rganishning birinchi davrida allaqachon namoyon bo'ladi: bolalar harflarni asta-sekin yodlashadi, chizmalariga o'xshash grafemalarni aralashtiradilar, tovushni harf bilan tezda bog'lamaydilar, uzoq vaqt davomida ular harfma-harf o'qishdan hecega o'tolmaydilar, so'zlarning tovush tarkibini buzadilar, o'qilgan so'zni korrelyatsiya qilishda katta qiyinchiliklarga duch kelmoqdalar. narsa, harakat, belgi bilan. Bundan tashqari, aqli zaif o'quvchilar heceli tasvirlarni to'plashda juda sekin. Buning sababi shundaki, bolalar umumiy hece tasvirini tushunmaydilar va har bir hecani alohida mexanik ravishda yodlashga harakat qilishadi.

Aqli zaif bolalarda ko'rish sohasi cheklanganligi bilan ham mutolaa ravonligining rivojlanishiga to'sqinlik qiladi. Ular odatda faqat qarashlari yo'naltirilgan harfni (bo'g'inni) ko'rishadi. Bundan tashqari, bunday bolalar uzoq vaqt davomida ularning asosiy nuqsoni - intellektual nogironlik bilan bog'liq bo'lgan semantik taxminlardan foydalana olmaydilar.

Matnni o'qiyotganda o'quvchilar eng oddiy aloqalarni ham o'rnatishga qiynaladilar, shuning uchun asosiy tarkib ko'pincha ular uchun noaniq bo'lib qoladi. O'qish yillari davomida intellektual nuqsoni bo'lgan talabalar uchun eng qulay bo'lgan narsa syujet aniq va izchil ochib berilgan, personajlar soni kam bo'lgan, vaziyat sodda va ularning hayotiy tajribalariga yaqin bo'lgan kichik bayon matnlari. Matnlarda tavsiflarning mavjudligi, ularning harakatlari, vaqti-vaqti bilan sodir bo'ladigan voqealar, ikkinchi reja, muallifning og'ishishlari uchun motiv sifatida xizmat qiladigan qahramonlarning boshidan kechirganlari voqeani tushunishni murakkablashtiradi.

Yozish aqlan zaif bolalar uchun o'qishdan ko'ra qiyinroq jarayon. Yozish so'zning aniq, qat'iy izchil fonemik tahlilini va tanlangan tovushlarning mos fonemalar bilan o'zaro bog'liqligini amalga oshirishni o'z ichiga oladi. fonematik umumlashtirishni amalga oshirish. Keyin fonemalar aniq belgilangan harflar bilan ko'rsatilishi kerak. Yozish bir-biriga o'xshash fonemalarni bir-biridan aniq ajratishni, harflar grafikasini kuchli yodlashni va ularni kerakli ketma-ketlikda ko'paytirishni talab qiladi.

O'rganishni boshlagan aqli zaif bolalar uchun quloq bilan yozish, ularning til tahlili va sintezining nomukammalligi tufayli katta qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Fonematik tahlil ular tomonidan etarli darajada aniq olib borilmaydi, bu so'zni uning tarkibidagi tovushlarga bo'lishiga to'sqinlik qiladi. Talabalar, ayniqsa talaffuz nuqsonlari bo'lganlar, so'zni tahlil qilish paytida ba'zi tovushlarni sog'inmaydilar (ko'pincha unli), boshqalari akustik o'xshashlikka asoslangan tovushlarni aralashtiradilar, shuningdek ularning tartibini tez-tez o'zgartiradilar va shu bilan so'zning tuzilishini buzadilar. Maktab o'quvchilari har doim tovushlarning mos keladigan harflar bilan o'zaro bog'liqligini engishmaydi. Harflarning, ayniqsa, grafik jihatdan o'xshash bo'lgan tasvirlarni o'zlashtirish vazifasi bolalar uchun oson emas. Trening boshida harflar konturi ular tomonidan

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-2

ko'pincha soddalashtiriladi, grafik tasvir o'ziga xosligini yo'qotadi. Bu ko'pincha optik in'ikos va fazoviy orientatsiya buzilishidan aziyat chekayotgan maktab o'quvchilarida kuzatiladi, bu ham yozilishning muttasil o'ziga xosligi bilan ajralib turadi.

Xulosa

Shunday qilib, aqli zaif maktab o'quvchilari o'rtasida yozma tilni egallash asta-sekin va katta qiyinchiliklar bilan ro'y beradi. Buning sababi aqliy rivojlanishning o'ziga xos xususiyatlari. Bolalarda intellektning buzilishi munosabati bilan og'zaki nutq kech shakllanadi, bu yozma nutqning shakllanishiga ta'sir qiladi. Yozish va o'qish mahoratini buzgan holda ko'pincha disleksiya va disgrafiya kuzatiladi, ular ham o'ziga xosligi bilan ajralib turadi. O'qish va yozishda aqli zaif bolalar turli xil xatolarga yo'l qo'yishadi va bu xatolarning ba'zilar ular tomonidan sezilmaydi. Aqliy zaiflik bilan o'qish va yozishning buzilishining asosiy xususiyati ularning izolyatsiyalanmagan tabiati, ya'ni. yozuvning buzilishi mustaqil buzilish emas.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Aytmetova S.SH.Oligofrenopedagogika T, 1994.
2. Ashrapova T., Odilova M. Ona tili metodikasi-T.,1984.
3. Abdullayeva K. Birinchi sinfda o'qish darslari. Savod o'rgatish.-T.,O'qituvchi., 1996.

References

1. Aytmetova S.Sh. *Oligophrenopedagogy*. T., 1994.
2. Ashrapova T., Odilova M. *Mother Tongue Methodology*. T., 1984.
3. Abdullayeva K. *Reading Lessons in the First Grade. Teaching Literacy*. T., O'qituvchi, 1996.